

Plantehelseregelverk

Veileder

Internkontroll —
plantehelse

Innhold

Denne veilederen	2
Hva er internkontroll?	3
Hvordan utarbeide IK-system?	3
Internkontrollsystemets innhold (jmf. § 9)	4
Revisjonsbesøk	10
Kontaktinformasjon	10
Egne notater	11

Veilederen

Denne veilederen er utarbeidet av Mattilsynet som hjelpemiddel for virksomheter som må innføre internkontroll (IK) i henhold til *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere* (jfr. § 9). Forskriften fokuserer på karanteneskadegjørere nevnt i forskriftens forskjellige vedlegg. Det er i tillegg viktig å påpeke at forskriften stiller krav til kontroll med alle planteskadegjørere. Det må også jobbes aktivt for å unngå introduksjon av nye, uønskede arter i norsk natur.

Bruk av veilederen

Veilederen beskriver oppbygging av et internkontrollsystem og inneholder også praktiske eksempler på IK-tiltak. Merk at dette kun er en veileder. *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere* er det juridiske dokumentet ved innføring av internkontroll.

Sharkavirus på blad fra plommetre

Hva er internkontroll?

Alle registreringspliktige virksomheter (se forskriftens § 7) plikter å innføre og utøve internkontroll (IK) i henhold til forskriftens § 9. Internkontrollen i en bedrift skal sikre at kravene i forskriften etterleves.

Internkontroll (IK) blir av mange oppfattet som både vanskelig og teoretisk. Det behøver ikke å være slik. God plantehelse er både viktig og lønnsomt for bedriftene, og det er disse som må utvikle og gjennomføre egne kvalitetssikringstiltak.

Innføring av IK i din bedrift innebærer blant annet:

- redusert risiko for introduksjon og spredning av planteskadegjørere
- mindre svinn på grunn av planteskadegjørere
- redusert risiko for reklamasjoner og erstatningskrav
- færre produksjonsavbrudd eller stans i varehåndteringen

Det er viktig å understreke at det er virksomhetens eget ansvar at planteskadegjørere ikke introduseres eller spres videre. Internkontroll er i den forbindelse et meget viktig verktøy som setter fokus på dette arbeidet.

Hvordan utarbeide IK-system?

Bedriftens internkontrollsystem bør være tilpasset virksomhetens størrelse, produksjon, omsetning, import eller eksport. For mange familie- og småbedrifter er det tilstrekkelig med en enkel vurdering av risikoen for å få inn og spre planteskadegjørere, og en kort beskrivelse av organisasjonen, produksjonen, varehåndteringen og ansvarsforholdene. Omfanget av virksomheten tilsier også hvor mye tid du trenger til dette.

Utarbeidelsen av IK-systemet for større bedrifter, med en stor og variert produksjon/omsetning og mange ansatte, krever selvsagt mer innsats.

Uansett størrelsen på virksomheten er hovedpoenget å tenke gjennom viktige forhold med spesiell fokus på plantehelse. Det er viktig at internkontrollsystemet inneholder konkrete, praktiske tiltak som kan dokumenteres.

Internkontroll innebærer:

- beskrive hva som gjøres i virksomheten
- sikre at det som gjøres er i samsvar med regelverket
- dokumentere at det som gjøres er det samme som beskrives

Internkontrollsystemets innhold (jf. § 9)

På de neste sidene gis det en nærmere utdyping av de ulike punktene (bokstavene a t.o.m. e) i *Forskrift om planter og tiltak mot planteskadegjørere § 9*. Punktene tar for seg elementer som skal inngå i virksomhetens internkontrollsystem. Det er også laget en del eksempler som kan være til hjelp i forbindelse med utarbeidelsen av et IK-system.

A. Oversikt over organisering og ansvar

Virksomheter med mange ansatte og ansvarsområder, må konkretisere ansvarsforholdene, for eksempel ved et organisasjonskart hvor det framgår hvem som er ansvarlig for import, produksjon og omsetning. Mindre virksomheter som har ansvarsområdene samlet på færre ledd, kan nøye seg med en enklere beskrivelse.

Beskrivelse av organisering og ansvar for en større virksomhet kan se slik ut:

- virksomhetens eier og daglig leder
- ansvarlig for internkontroll
plantehelse
- ansvarlig for bestilling av planter fra leverandører i inn- og utland
- ansvarlig for mottak av planter til egen bedrift
- ansvarlig for mottak av planter som distribueres direkte til kunde
- ansvarlig for kontroll i produksjonen (veksthus, planteskole, bukkett - pakkeri osv)
- ansvarlig for klargjøring, pakking og levering

Rhododendron med symptom på *Phytophthora ramorum*

Iberiskogsnegle

B. Dokumentasjon av virksomhetens aktiviteter

Det er viktig å ha en oversikt over de aktivitetene i virksomheten som kan ha betydning for smittespredning ved innkjøp (både norsk og utenlandsk), produksjon og salg (både i Norge og ved eksport). Man skal raskt og sikkert kunne fastslå hvor et eventuelt smittet planteparti kommer fra og hvilke produksjonsarealer plantene er dyrket/oppbevart på. Likedan bør man kunne spore opp de kundene varene er solgt videre til.

Dokumentasjon vedrørende virksomhetens aktiviteter skal være tilgjengelig for Mattilsynet.

De siste årene har det vært flere eksempler på funn av farlige skadegjørere i bransjen (bl.a. Minérflue og Tospovirus). Disse funnene har vist hvor viktig det er at bransjen har god sporbarhet i alle ledd, slik at negative konsekvenser ved funn kan reduseres.

Eksempler på hva som bør dokumenteres:

- *oversikt over arealer og bygninger, både egne og leide*
- *oversikt over maskinsamarbeid*
- *oversikt over innkjøp av planter og formeringsmateriale fra norske og utenlandske leverandører*
- *oversikt over produksjon av planter og formeringsmateriale og dyrkingssted*
- *oversikt over omsetning av planter og formeringsmateriale, inklusiv eksport*

C. Kartlegging av risiko

Aktiviteter i virksomheten som innebærer en risiko for introduksjon og spredning av smitte betegnes som risikoområder. **Kartlegging av risiko er kjernen i internkontrollsystemet.** Ved vurdering av risikoen, må man ikke bare anslå hvor sannsynlig det er at en planteskadegjører spres, men også hvor store konsekvenser dette vil føre med seg. Internkontrollen skal sørge for at man har styring med risikoområdene, og dette arbeidet skal dokumenteres.

Innkjøp, produksjon og omsetning innebærer varierende grader av plantehelserisiko.

List opp risikoområdene du finner i virksomheten, og for hver av disse noter:

- hvor sannsynlig er det at en karanteneskadegjører eller andre planteskadegjørere blir introdusert (innført) i virksomheten?
- hvor store ville konsekvensene av en slik smitte være?
- hva kan gjøres for å hindre introduksjon av karanteneskadegjørere og hva kan gjøres for å unngå spredning av andre planteskadegjørere?
- hvem er ansvarlig for aktuelt risikoområde?

Askeskuddsyke
Foto: Halvor Solheim

På neste side finner du eksempler på risikoområder du kan tilpasse og bruke i bedriften din.

Riktig smittebekledning er viktig!

Eksempler på viktige risikoområder:

Ved innkjøp av varer

- *historikk - hvilke skadegjørere har de senere år vært et problem i bransjen?*
- *planteslag – hvilke karanteneskadegjørere har denne plantearten som vertplante?*
- *leverandører - hvilke krav (i forhold til plantehelse) stiller du til norske og utenlandske leverandører?*
- *eksportland – forekommer aktuelle karanteneskadegjørere i dette landet?*
- *ved import - er sendingen fulgt av tilfredsstillende plantesunnhetssertifikat?*
- *transport og emballering av plantene - åpne eller tette enheter, samlasting eller egen transport, via terminal eller direktesending?*
- *mottak av planter – kontrolleres plantene, og, plasseres plantene slik at faren for smittespredning reduseres?*

Ved produksjon av planter

- *se vedlegg 1 og 2 i forskriften - har du kjennskap til aktuelle karanteneskadegjørere for de plantene du dyrker?*
- *kontroll og testing i produksjonen - kontrolleres plantene iht de særskilte kravene i vedlegg 4B og for andre planteskadegjøre i produksjonstiden?*
- *offentlig kontroll - har plantene gjennomgått nødvendig offentlig kontroll før eksport (jfr. importlandets regelverk)?*
- *smittespredning med personer - hvis det er mistanke om smitte i for eksempel noen få felt. Hvordan unngår du at smitten tas med til friske felt? Er det fare for at kunder/andre utenforstående kan bringe smitte inn i produksjonen?*

I virksomheter som driver med produksjon eller omsetning av planter er orden og renhold viktig.

- *håndtering av tomemballasje og returemballasje*
- *håndtering av avfall og plassering av avfalls plass/container*
- *plassering av kompost*
- *ugrasrenhold og hygiene*

Ved omsetning av planter

- *se vedlegg 4B i forskriften – har du kjennskap til kravene som stilles for de plantene du omsetter?*
- *merking - er merkekrav fulgt for å oppnå god sporbarhet, jfr. forskriftens vedlegg 8?*
- *pakking og levering – kontrolleres plantene i forbindelse med pakking og levering?*
- *transport - transporteres plantene forsvarlig med tanke på plantehelse, jfr. forskriftens § 13?*

D. Avvik og korrigerende tiltak

1. Avvik

Brudd på bestemmelsene i forskriften betegnes som avvik. Avvik kan oppstå når det forekommer svikt i kontrollrutinene, kontrollrutinene er mangelfulle eller de ikke er godt nok innarbeidet. Internkontrollen krever at man har særskilte rutiner eller "strakstiltak" for oppfølging av alvorlige avvik.

Eksempler på avvik:

- Importerte planter blir disponert før de er frigitt av Mattilsynet.
- Plantesendinger meldes inn for eksport uten at det er anmodet om vekstkontroll for eksport.
- Virksomheten har mangelfulle kontrollrutiner for å avdekke eventuelle angrep av karanteneskadegjørere.
- Funn av planteskadegjørere i egen produksjon/omsetning.
- Planter blir omsatt uten at de særskilte kravene i forskriftens vedlegg 4B er oppfylt.

Eksempel på «strakstiltak» kan være å:

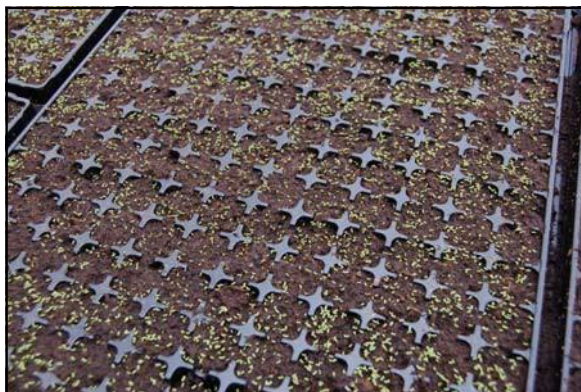
- *isolere plantene eller plantedele-
ne fra øvrig virksomhet*
- *melde fra til Mattilsynet (jfr. § 38
om meldeplikt)*
- *bekjempe planteskadegjøreren*
- *stanse omsetningen av planter*
- *Evt. trekke tilbake planter hvis
mulig.*

Virksomheten skal føre en egen liste hvor avvikene noteres straks de oppdages

Denne listen (loggen) skal være løpende oppdatert og kunne fremlegges under revisjon av bedriften. Listen er nødvendig for å forhindre at feilen gjentas.

2. Korrigerende tiltak

Med korrigerende tiltak menes det som må gjøres for å hindre at avviket skjer flere ganger. Når avvik har forekommet, må man finne frem til avvikets egentlige årsak og hva som må gjøres for at dette ikke skal skje igjen.

Eks: En kunde klager på at det ble funnet Iberiaskogsnegle i jorda på en potteplante som ble solgt av virksomheten. Avviksbehandlingen (strakstiltaket) vil være å begrense spredning fra dette partiet. Korrigerende tiltak vil bl.a. være å bedre rutinene for kontroll av potteplanter ved leveranse til virksomheten.

E. Gjennomgang av internkontrollen

Virksomhetens internkontroll for plantehelse må gjennomgås jevnlig og systematisk, og rutinene for at dette skjer må dokumenteres skriftlig.

I denne sammenhengen er det viktig å angi hvor ofte internkontrollen skal gjennomgås og hvem som har ansvaret for arbeidet med internkontrollen. Det er også viktig å vise hvordan man får sikret at alle som jobber i virksomheten forstår og følger rutinene likt, og at det er samsvar mellom regelverkets krav og det som faktisk blir gjort.

I mindre bedrifter kan det være en god idé å gjennomgå internkontrollen til samme tid en gang i året. Se gjennom avvik fra inneværende år, og vurder om rutinene i bedriften er gode nok. Mange avvik betyr nødvendigvis ikke at man har gjort mye feil. Det kan like godt bety at man finner mange feil som tidligere ikke ble oppdaget!

Revisjonsbesøk

Et revisjonsbesøk innebærer en systematisk og formell gjennomgang av internkontrollen. Revisjonen skal avdekke om internkontrollsystemet er tilfredsstillende, om det fungerer etter hensikten og om det etterleves. Besøket vil være avtalt på forhånd. Revisjonsbesøket vil bli tilpasset virksomhetens aktiviteter og størrelse.

Kontaktinfo

Spørsmål angående regelverket og tilsyn med regelverket, kan rettes til det lokale Mattilsynet der virksomheten befinner seg (tlf 22 40 00 00).

Nyttig informasjon finnes også på Mattilsynets nettsider:

<http://www.mattilsynet.no>

Egne notater

Foto er hentet fra Mattilsynets arkiv